

خلق موقعیت‌ها تربیتی و آموزشی

تجربه‌های
مرتبط با
یادگیری
ملی

گزارشی از مدرسه شهید آقا میرتبار

اشاره

هنگامی که از موقعیت‌های تربیتی و آموزشی سخن به میان می‌آید، بلافاصله کلاس درس، دانش‌آموزان برنامه‌درسی ملی، به دیگر موارد همچون محتوای آموزشی، خانواده دانش‌آموزان، فرصت‌ها و محیط‌های گوناگون است و این حاکی از تأثیرگذاری آن‌ها در تربیت و آموزش است. با این نگاه، مدیران مدرسه جایگاه پراهمیتی در مدرسه، با زمینه‌سازی و هدایت و نظارت آنان محقق می‌شود. نوشته پیش رو به تجربه‌های یک مدیر مدرسه اختصاص دارد.

مدیر مدرسه فردی است که «مسئولیت خلق موقعیت‌های تربیتی و آموزشی، انطباق یا تدوین، اجرا و ارزشیابی دارد». این تعریف یکی از بخش‌های مربوط به وظایف مدیر در برنامه‌درسی ملی است. با این تعریف، گستره موقعیت تربیتی و آموزشی نیز علاوه بر عوامل دیگر، بر عهده مدیر مدرسه نهاده شده است. در این تعریف، به برنامه‌درسی و تربیتی در مدرسه به مدیر محول شده است. همین امر موجب می‌شود از خود به‌عنوان یک مدیر کتاب‌های درسی، تاکنون چه موقعیت‌هایی را فراهم آورده‌ایم که به تعمیق و ماندگاری یادگیری دانش‌آموزان طرح و تولید برنامه تا اجرا و ارزشیابی را شامل شوند و در نهایت به توسعه یادگیری درسی و تربیتی دانش‌آموزان ممکن است پاسخ به چنین سؤالاتی دشوار به نظر برسد، اما با نگاهی بر تجربه‌های مدیران و بررسی و انطباق تجربه‌آفرینی و نیز غور در تعاریفی که در برنامه‌درسی ملی قید شده است، می‌تواند به قرارگیری مدرسه در دبستان شهید آقامیرتبار، واقع در روستای خشک‌رود از توابع شهرستان بابلسر استان مازندران نشست. این تجربه‌های خود را در آموزش و پرورش سپری کرده است و در حال حاضر مدیریت این دبستان را بر عهده دارد، تجربه‌های خود

شادی رمز یادگیری مطلوب

از او می‌خواهیم به ناب‌ترین تجربه خود در مدرسه که موجب ایجاد موقعیت آموزشی و تربیتی می‌شود اشاره کند. رجبیان برای این منظور به معرفی جو حاکم بر مدرسه می‌پردازد و توضیح می‌دهد: «بسیاری دانش‌آموزان مدرسه مشکلات خانوادگی دارند. برخی فرزند طلاق‌اند و تعدادی نیز والدین محصور در زندان دارند. به همین دلیل، حس تعلق به خانه و خانواده در دل این کودکان اندک است. آن‌ها نیاز دارند با هم بودن و نیز شاد بودن را تجربه کنند تا بتوانند با اشتیاق و آمادگی بیشتری به درس مشغول شوند. به همین دلیل، تلاش کردیم در مدرسه شرایطی ایجاد کنیم که شادی و حس در خانواده بودن را در آن‌ها تداعی کند. یکی از این موقعیت‌ها به همیاری والدین دانش‌آموزان وابسته بود. از مادران و پدران علاقه‌مند خواستیم در تهیه غذای گرم برای بچه‌های کلاس اول کمک کنند. شرایطی را فراهم کردیم که پخت غذا در مدرسه انجام شود و کودکان بتوانند نظاره‌گر آن باشند. در عین حال، نام غذاها با ترتیب الفبای آموزشی بچه‌ها هماهنگ باشد. به این ترتیب، کودکان می‌توانستند در کنار یکدیگر از نزدیک با مراحل پخت غذا آشنا شوند و در کنار یادگیری، از خوردن آن هم لذت ببرند. برای بسیاری از کودکان مدرسه‌ما، چنین تجربه‌هایی، مادر، خانه، خانواده، کنار یکدیگر

**مرور دوباره تجربه‌های
مدرسه با تکیه بر مفاد
برنامه درسی ملی، می‌تواند
به باز آفرینی تجربه‌های
مؤثر و کارآمد منجر شود**

توانایی فردی هم بینجامد. این مسابقات شامل موارد متعددی است مانند: «طناب‌کشی، دو، شطرنج، فوتبال، دarts و...» در کنار برگزاری مسابقات، یادآوری روز تولد دانش‌آموزان به صورت ماهانه و اعلام تولد آن‌ها و برگزاری برنامه‌های مختصر و مفید برای بچه‌ها، از جمله دیگر برنامه‌های مدرسه است که می‌تواند به ایجاد نشاط و حس خوب درباره خود بینجامد و اهمیت دانش‌آموزان برای ما را در ذهن آن‌ها القا کند. این کار برای کودکان، به‌ویژه کودکان خانواده‌های بحران‌زده، ارزش تربیتی بالایی دارد.»

محیط‌های یادگیری روستایی

صحبت که به ارزش‌های تربیتی و جایگاه ویژه آن رسید، از رجبیان خواستم در مورد بهره‌گیری از محیط‌های یادگیری و ایجاد فرصت‌های متنوع آموزشی و تربیتی که در سند برنامه درسی ملی به آن‌ها اشاره شده است، به ذکر تجربه‌هایش بپردازد. او به کمک گرفتن از دهیار و مشاور تا رفتن به امام‌زاده و مسجد اشاره می‌کند و توضیح می‌دهد: «برای رفع مشکلات گوناگونی که در مدرسه داشتیم، از دهیار کمک گرفتیم. یکی از موارد به شش پایه شدن دوره‌های ابتدایی اول و دوم و کم بودن فضای آموزشی ما در مدرسه مربوط بود. برخلاف تصور بسیاری افراد که فکر می‌کنند مدارس روستایی از زمین و

بودن و لذت و شادی را خاطرہ‌ساز می‌کرد. با تعمیم این برنامه به دانش‌آموزان سایر پایه‌ها، تصمیم گرفتیم برگزاری صبحانه شاد را هم در برنامه مدرسه بگنجانیم. برای این منظور، مواد لازم، مطابق با برنامه تعیین شده، اعلام می‌شد و با کمک خانواده‌های دانش‌آموزانی که مایل به همکاری بودند، یک روز همه بچه‌ها در ساعت مشخصی به صرف صبحانه مشغول می‌شدند. در این برنامه، بسیاری از آداب جمعی آموزش داده می‌شود.»

احساس خردارزشمندی

از دیگر تجربه‌های دبستان شهید آقامیرتبار برگزاری مسابقه‌های ورزشی متنوع و نیز گفتن تبریک تولد به دانش‌آموزان است. رجبیان این تجربه را به احساس خردارزشمندی کودکان مربوط می‌داند و می‌گوید: «هر دانش‌آموزی توانایی خاص خود را دارد که گاهی منحصر به فرد است. وقتی دانش‌آموز می‌تواند این توانایی را در خود کشف کند، احساس ارزشمندی بیشتری پیدا می‌کند و این از وظایف مدرسه است که زمینه شناخت خود را برای دانش‌آموزان فراهم کند. برای این منظور، یکی از کارهای مدرسه برگزاری مسابقات گوناگون و متنوع ورزشی است. هرچند این مسابقات به صورت تیمی برگزار می‌شود و به آموزش فرهنگ کار تیمی کمک می‌کند، اما می‌تواند به شناخت

و معلم در ذهن تداعی می‌شوند. این در حالی است که در گون یادگیری و نیز مدیران مدارس، به تفکیک اشاره شده دارند و بسیاری از مقاصد آموزش و پرورش در مرحله اجرا رسته با انطباق بر تعریف برنامه درسی ملی از وظایف مدیر بی برنامه‌های درسی و تربیتی را در سطح مدرسه بر عهده آموزش و تربیت از کلاس درس خارج شده و ایجاد زمینه و موقعیت آفرینی بسنده نشده و اجرا، انطباق و نیز ارزشیابی بر پیرسیم: «در راستای تربیت و آموزش وابسته به محتوای ن کمک کنند؟ آیا موفق به ایجاد زمینه‌هایی شده‌ایم که از وزان منتهی شوند؟»

آن‌ها می‌توان به این نتیجه رسید که تلاش و تمایل برای تسیر تحول کمک کند. برای این منظور به گفت‌وگو با مدیر رجب رجبیان خوشگروند که بیست و پنج سال از زندگی خود را با ما در میان می‌گذارد.

امروز ملاک موفقیت تجربه‌های مدرسه، انطباق و همسویی آن با برنامه درسی ملی است

درس کار و فناوری کلاس ششم است. اما دانش‌آموزان این پایه و نیز دیگر پایه‌ها، بنا بر تشخیص معلم و نیز بررسی امکانات دانش‌آموزان، برخی فعالیت‌های مبتنی بر

که پیش از این اشاره شد. برای این منظور، با وجود اینکه در چارت مدرسه در دوره ابتدایی مشاور قرار ندارد، از یک مشاور دعوت به همکاری کردم تا بتواند با حضور هفتگی در

فناوری اطلاعات و ارتباطات را تعیین و هدایت می‌کنند. با این همه، به سنن و آداب محلی و بومی نیز در فعالیت‌ها توجه می‌کنیم تا با وجود پیشرفت‌های علمی و آموزشی، چنین آموزه‌هایی فراموش نشوند. برای این منظور، نمایشگاهی از وسایل قدیمی که زمانی در این روستا کاربرد زیادی داشتند یا از دست‌سازهای روستاییان برگزار کردیم. در طول برگزاری، با کمک خانواده‌های دانش‌آموزان، در اشاعه فرهنگ روستایی کوشیدیم. لازم به اشاره است که در هر فعالیت و از جمله برگزاری نمایشگاه، از کمک و هدایت مجدانه معلمان بهره گرفتیم که با عشق و علاقه برنامه‌هایی از این دست را اجرا می‌کنند.»

از دیگر تأکیدات در برنامه درسی ملی، یادگیری فعال یادگیرنده و در ارتباط با خانواده است. در این باره رجبیان تجربه گزارش‌ها و پژوهش‌های دانش‌آموزی را مطرح می‌کند و توضیح می‌دهد: «بسیاری از محتوای کتاب‌های درسی شامل مضامینی است که می‌تواند به راحتی با زندگی دانش‌آموزان مرتبط شود و امکان یادگیری را برای دانش‌آموزان سهل‌تر کند. از این جمله، موضوع انرژی هاست. در چنین موضوع‌هایی، به صورت هماهنگ، پروژه‌های دانش‌آموزی تعیین می‌کنیم که مطابق آن‌ها دانش‌آموزان باید وضعیت خود و خانواده‌شان را درباره موضوع گزارش کنند. برای مثال، در موضوع استفاده از انرژی، از هر دانش‌آموز خواسته

کلاس‌ها، به آن بخشی از مسائل دانش‌آموزان رسیدگی کند که امکان کنترل و رفع آن‌ها وجود دارد. برای این منظور، مهارت‌های زندگی در دستور و اولویت برنامه قرار دارند. همچنین، در برنامه‌های دینی از روحانی روستا دعوت کردیم در کلاس‌ها به گفت‌وگو با دانش‌آموزان بنشینند و در این باره آن‌ها را هدایت کنند. با وجود همه تلاشمان برای استفاده از محیط‌های بومی روستا، گاهی هم دانش‌آموزان را به خارج از روستا مانند موزه علوم طبیعی می‌بریم تا دیگر فرصت‌های یادگیری را از دست ندهیم.»

خانواده به جای رایانه

از جمله نکات قابل توجه در روستاها و شهرهای کوچک، توجه به آداب و سنت‌های خاص آن محیط است که می‌تواند در شهرهای بزرگ چندان امکان شناسایی یا توجه نداشته باشد. این در حالی است که علاوه بر تأکید بر بهره‌گیری محیط‌های اجتماعی، طبیعی و فرهنگی به مثابه محیط یادگیری در برنامه درسی، استفاده از ظرفیت و قابلیت محیط‌های مجازی نیز در فرایند یاددهی یادگیری مورد اعتنا قرار گرفته است. وضعیت چنین توجیهی در دبستان شهید آقامیرتبار چگونه است؟

رجبیان پاسخ می‌دهد: «در مدرسه ما امکانات یادگیری در محیط‌های مجازی فراهم نیست و شرایط موجود تنها پاسخ‌گوی

وسعت بیشتری برخوردارند، در مدرسه ما، به دلایل گوناگونی، از جمله کم بودن بضاعت مالی، فضا بین دو مدرسه تقسیم شده بود. بعد هم اضافه شدن پایه‌های ابتدایی مزید علت شد تا با کمبود جا روبه‌رو باشیم. گذشته از کمک‌هایی که دهیار می‌توانست داشته باشد، مانند ساختن کلاس، تلاش کردیم برای برگزاری کلاس‌ها از دیگر فضاهای موجود در روستا استفاده کنیم. برای مثال، برخی کلاس‌ها در مزرعه، برخی در امام‌زاده روستا و برخی در مسجد برگزار شدند. دانش‌آموزان از اینکه می‌توانند موضوع‌های مرتبط با هر فضا را در همان مکان دریافت کنند، بسیار هیجان‌زده می‌شوند. در این موارد، ارزشیابی‌ها نشان می‌دهند که یادگیری از ماندگاری و سطح بالاتری برخوردار است.

از دیگر محدودیت‌های دانش‌آموزان این دبستان، وضعیت خانواده برخی از آن‌هاست

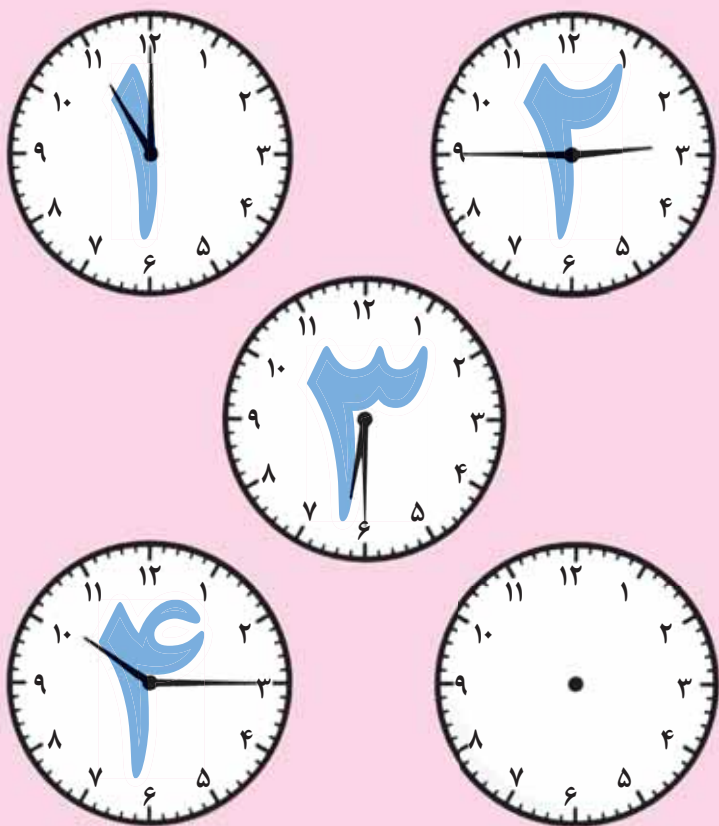

مجید عمیق

سؤال: با توجه به زمان‌هایی که ساعت‌ها نشان می‌دهند، آیا می‌توانید زمانی را که ساعت آخر باید نشان دهد حدس بزنید؟

پاسخ: صفحه ۴۸

شد با بررسی یک هفته‌ای میزان استفاده خانواده از هر انرژی، طبق جدولی که در اختیار دارد، گزارشی از آن تهیه کند. در رابطه با انرژی نیز در طول هفته مطالبی

در اختیارشان گذاشته می‌شود و در نهایت، هر دانش‌آموز در مورد نوع و میزان مصرفی خانواده خود و نیز چگونگی کنترل و کاهش آن نظر می‌دهد.

در پروژه دیگر، از دانش‌آموزان دعوت شد در مورد فرهنگ‌های فراموش شده روستا، از پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌های خود پرسش کنند و یافته‌های خود را به صورت نوشته یا دست‌سازه به مدرسه ارائه دهند. نمایشگاه این آثار به آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با گذشته بومی محله خود انجامید. انجام چنین پروژه‌هایی، گاهی دامن خانواده‌ها را هم می‌گیرد، طوری که در برنامه‌های مختلف، گاهی از آن‌ها دعوت می‌کنیم در اجرا یا ارزیابی برنامه مشارکت بیشتری داشته باشند. گاهی برخی والدین در کلاس درس هم حاضر می‌شوند و بخشی از فرایند یاددهی - یادگیری را با نظارت معلم دنبال یا اجرا می‌کنند. این کار به افزایش رضایت و مشارکت خانواده‌های دانش‌آموزان در برنامه‌های مدرسه منجر می‌شود.»

با وجود آنکه تجربه‌های شیرین مدرسه شهید آقامیرتبار همچنان ادامه دارد و بسیاری ممکن است در این کوتاه نگنجد، از ایشان و همکاران با نشاط مدرسه تشکر می‌کنیم و برای همه مدیرانی که با تکیه بر مفاد برنامه درسی ملی، برای تحقق مقاصد ارزشمند آموزشی و پرورشی مدرسه تلاش می‌کنند، آرزوی موفقیت می‌کنیم.